

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2016

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 13.

DITAELO HO MOHLAHLAUBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso (30)

KAROLO YA B: Kgutsufatso (10)

KAROLO YA C: Tshebediso ya puo (40)

2. Araba dipotso TSOHLE.

3. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

4. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.

5. Nomora dikarabo tsa hao feela jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao tjena:

KAROLO YA A: Metsotso e 50

KAROLO YA B: Metsotso e 30

KAROLO YA C: Metsotso e 40

9. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

Karolong ena o fuwe mefuta E MMEDI ya ditema. Bala le ho boha tema E NNGWE le E NNGWE, araba ka lentswe le LE LENG feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

POTSO YA 1

Bala tema ena e latelang ka hloko, ebe o araba dipotso tse hlahang tlasa yona.

TEMA YA A

(Ka mora hore ba botsane maphelo ba kena ka tlung. Nthunya a kopa kgomohadi hore e ke e tlise mohope ba tlo nyorolla. Mmasebolelo a tla le wona, mme ka mora hore a o tlose boloi, a o neha Motjekola. Motjekola ka lebaka la ho oma nthane, a o nka motjetje a nto o neheletsa monga motse. Nthunya ha a se a fupile a o beha fatshe.)

5

NTHUNYA: Jwale o tlile ka dife he, morena?

MOTJEKOLA: Monna, ha ke a tla ha hao mona ka kgotso kapa yona thabo. Ke tlile mona ka masisapelo a bileng a ferola dibete. Taba ya pele ke ena: Morena o ne a kope hore o bolotse moradi enwa wa hao. Na o ne o phethise kopo eo? Tjhe, hobane o tshabana le ngwana enwa wa hao. O mo tshaba jwalo ka maru. *(Motjekola a thola motsotswana a tadimile Nthunya ka hara dithaka tsa mahlo.)* Taba ya bobedi: Moradi wa hao o itlhotlhora mora morena jwalo ka ntja e itlhotlhora matsetse. Le ha taba ena o e bona hantle empa o kgutsitse jwalo ka lefatshe. Ke sa buile nna Motjekola.

15

(Nthunya a thunya mofufutso, jwalo ka ntja e kgaoleditswe e ja mahe ka hokong ya dikgoho. A phahamisa molomo empa lentswe la hana ho tswa. Mosadi wa hae ha a sa utlwe karabelo ya monna, a hla a tseba hore kgomo e wetse. A di kena a sa itheke morwalo.)

MMASEBOLELO: Bontate, le tla ntshwarela hle. Ke sa rata ho ya phetha mesebetsinyana ya ka ka ntle ka mona. Feela ke ne ke rata hore pele nka tsamaya, nke ke re qa qa mantswe a mabedi kapa a mararo haeba le ntumella.

20

MOTJEKOLA: Bua mme. Taba ena eo ke tlileng ka yona e hlile ke tabahadi, e hlile e hloka ho kopanelwa. Dula fatshe o se ke wa ema ka maoto hle.

25

MMASEBOLELO: Ke a leboha ntate. *(A dula fatshe.)* Taba ya pele eo ke ratang ho bua ka yona, ke ya ho bolotswa ha moradi wa rona Sebolelo. Ke a kgolwa hore ke wena ya tsebang hantle ntate hore ngwana ha a tshwane le phoofolo, e rekiswang neng le neng feela ha monga yona a rata. Ngwana yena o a rerwa. Bontataemoholo le bo rangwanae ba lokela ho mo rera dinthong tsohle. Na ha ho jwalo? *(Motjekola a oma ka hlooho.)* Jwale he ntate, re ile re tsebisa beng ba ngwana, mme bona ba latola kgopolo eo.

30

MOTJEKOLA:	Ha ke re le ne le romelle moradi eo wa lona ha Ntautane, yena a mpa a baleha? Le nahana hore eo taba ha ke e tsebe? Nna, Motjekola ke a e tseba. Ha o bone monna wa hao a se a sa arabe tje.	35
MMASEBOLELO:	Ntate Motjekola, ke bona eka o batla ho itshwarella ka ntho e nyenyane haholo. Ke se ke o hlaloseditse hore beng ba ngwana ba latotse morero oo. Feela le ha ho le jwalo, nna le mohatsaka ra etsa boiteko ba ho phethisa kopo ya morena, mme ra mo romela ha Ntautane moo a ileng a baleha teng. Jwale a ko mpoelle hore ha e ne e le wena, o ne o ka etsa jwang ha ditaba di le jwalo?	40 45
MOTJEKOLA:	Ke a bona hore o kgeleke ya mosadi. Jwale tabeng ya bobedi eo ke buileng ka yona teng o reng?	
MMASEBOLELO:	Le hona tabeng ena nka lahlela lentswe ntate. Kantle le ho ya lolololo, nkare hona hoseng hona kapa ke hle ke re o fihlile moo re ntseng re bua yona taba ena. Ke nnete hore mora wa morena, ha a yo pelong le maikutlong a moradi wa rona Sebolelo. Ruri kgakgi o kgakga le se sa mo kgakgeng le borokong. Le ha ho le jwalo, qeto ya rona ke hore re buisane le morena hore eo mora wa hae, a mpe a shobedise moradi wa rona. Taba ya bohadi e se e tla bonwa ha morao. (<i>Yaba o tadima Nthunya o re, 'Na ha ke bue tsona tsa rona tsa hoseng hoo ntate?'</i>)	50 55
NTHUNYA:	O buile tsona tsa rona.	
MOTJEKOLA:	Tjhe, ke sa utlwile baheso, ke bona le matsapa ao le a etsang ho phethisa kopo ya morena. Jwale ke lemohile hantle hore ditaba tsa bobare, di ka phehisa motho hlama.	60

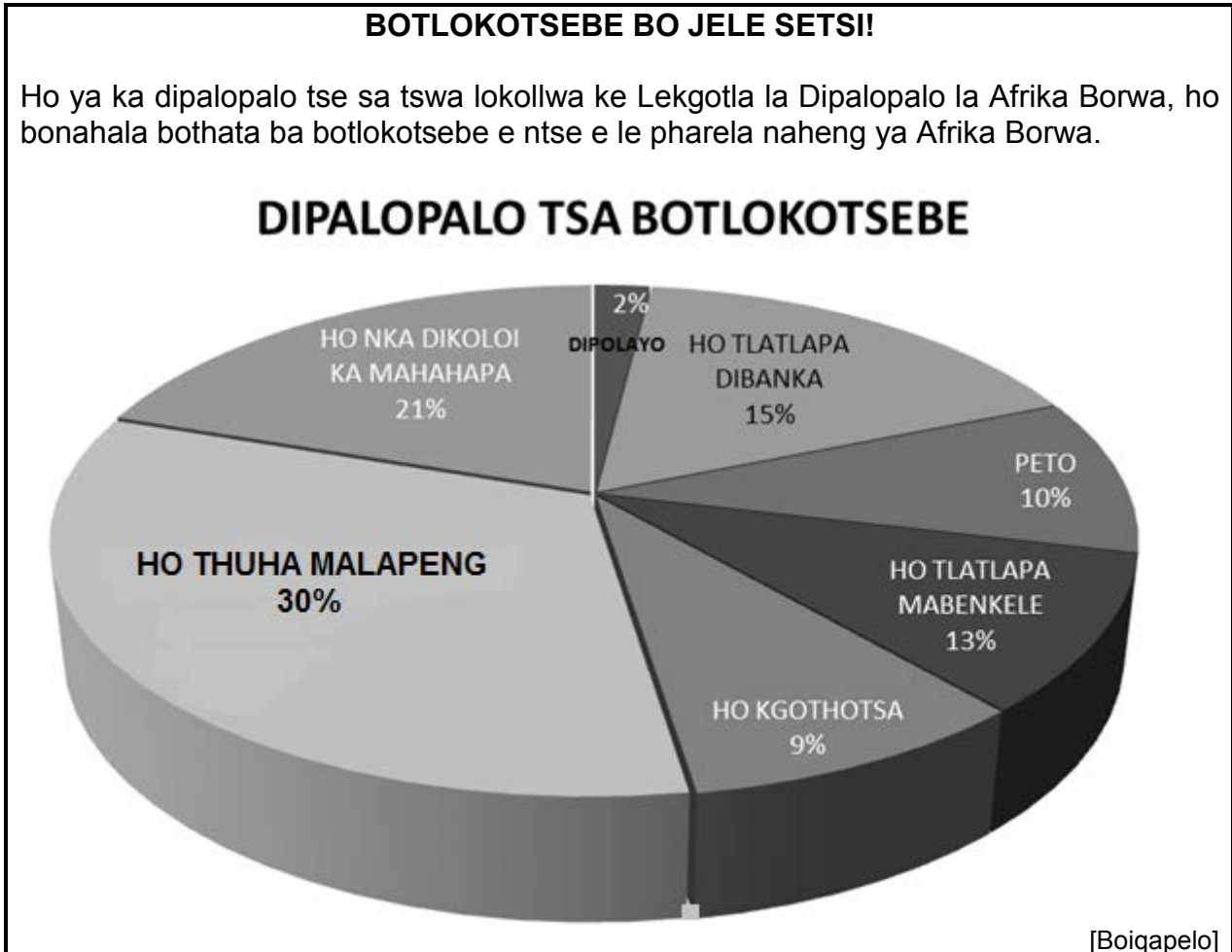
[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Sebolelo, AT Maboe*]

- 1.1 Ke lentswe lefe moleng wa 1 le ntseng le bolela 'mosadi'? (1)
- 1.2 Ke lentswe lefe moleng wa 4 le re tsebisang hore Motjekola o ile a nwa a sa phomole? (1)
- 1.3 Moleng wa 3 ke polelwana efe e re tsebisang hore Motjekola o ne a nyorilwe haholo? (1)
- 1.4 Meleng ya 10–11 ho sebedisitse polelwana efe e re tsebisang hore Nthunya ha a batle letho ka moradi wa hae? (1)
- 1.5 Ke taba efe e amanang le setso sa Mafrika ho tseo Motjekola a neng a tlile ka tsona ha Nthunya? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 1.6 Qoholla diketsahalo TSE PEDI temeng tse re totobaletsang hore Nthunya o ne a hloleha ho araba Motjekola. (2)

- 1.7 Ngwana o fapana jwang le phoofolo ho ya ka ditaba tsa tema ee? (2)
- 1.8 Motjekola o bolelang ha a re, 'Moradi wa hao o itlhotlhora mora morena jwalo ka ntja e itlhotlhora matsetse?' Sheba mela ya 13–14. (2)
- 1.9 Mosebetsi wa Motjekola ke ofe ho ya ka ditaba tsa tema ee? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 1.10 Puo ya Mmasebolelo meleng ya 20–23 e re tsebisang ka semelo/botho ba Mmasebolelo? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 1.11 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D) mme o nehelane ka lebaka la karabo ya hao. Puo ya Motjekola meleng ya 10–11 e tletse mokgabisopuo o bitswang ...
- A Tshwantshiso/Sereello
 - B Tshwantshanyo/Papiso
 - C Phoqo
 - D Mothofatso (2)
- 1.12 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi, o tiise karabo ya hao ka lebaka.
- Motjekola ke motho ya hlomphang basadi/bomme. (2)
- 1.13 Ditaba tsa tema ee, di lwantshana jwang le Molao wa Motheo wa Afrika Borwa? (2)
- 1.14 Ha o ne o le motswadi wa Sebolelo, na o ne o ka etsa qeto ya hore moradi wa hao a shobediswe ke mora wa morena? (2)

TEMA YA B

Boha tema e latelang, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

- 1.15 Ho ya ka tjhate, ke botlokotsebe bofe bo hodimo ho feta bo bong ka diperesente Afrika Borwa? (1)
- 1.16 Botlokotsebe bo atametseng ho boo o bo boletseng ho 1.15, bo na le diperesente tse kae? (1)
- 1.17 Hobaneng ha diperesente tsa ho tlatlapa mabenkele di le tlase ha di bapiswa le ho thuha malapeng? (2)
- 1.18 Ho ya ka wena, ke bomang ba lokelang ho jara boikarabelo taolong ya botlokotsebe setjhabeng? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola dintlha TSE SUPILENG, tse fanang ka dikeletso mabapi le ho tshwara kopano ka nepo.

DITAELO

1. Ngola dipolelo TSE SUPILENG, tse phethahetseng. Mantswe e be A SA FETENG a 70.
2. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 1 ho ya ho 7.
3. Ngola ntlha E LE NNGWE feela polelong ka nngwe.
4. Ngola ka mantswe A HAO.
5. Qetellong ya kgutsufatso ya hao, bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng ka masakaneng.

TEMA YA C**DIKELETSO MABAPI LE KOPANO E ATLEHILENG**

Kopano e atlehileng, e atisa ho ba le sepheo le maikemisetso a totobetseng ho mang kapa mang. Ka hoo ho bohlokwa haholo ho ba le sepheo ha o bitsa kopano hobane seo se tla tataisa le ho potlakisa kopano ya hao. Ha o bitsa kopano o tebise maikutlo ditabeng tsa bohlokwa tse tla tshohlwa. Ditaba tseo e seng tsa bohlokwahlokwa, di ka ntsha kopano motjheng. Ho jwalo le ka ho mema bohle ba sa angweng ke ditaba tsa kopano hobane seo e ka ba tshenyo ya nako le ho duka dikamano ho sa hlokehe.

Kopano ha e se e qadile, maneha lenanetsamaiso la hao pepeneneng moo le bonwang ke bohle. Sena se ka tliša tšhebedisanommoho dithong tse tlišeng kopanong. Baetapele ba bang ha ba hlomphe nako! Nnetefatsa hore o qala le ho phethela kopano ya hao ka nako. Ho hlompha nako, ho tla etsa hore bohle ba be le tjheseho ya ho tla dikopanong tsa hao.

Ka mehla etsa bonnete hore batho ba tima diselefouno ebile ha ba tle le disebediswa tse ka ba sitisang ho tsepamisa maikutlo a bona kopanong. Bohle ba tlišeng kopanong ba lokela ho fuwa monyetla wa ho hlahisa maikutlo a bona. E mong le e mong o lokela ho ikutlwa a amohelehile ebile a phutholohile. Ho bohlokwa haholo ho bontsha kananelo dithong tsohle. Ke tshwanelo hore bohle ba neng ba tliše kopanong, ba fumana diqeto tsa kopano ka potlako. Ka hoo, ho molemo hore ba fumane metsotso ya kopano ba sa ntsane ba hopola hantle ditaba tse tshohlilweng kopanong.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa websaeteng ya:<http://www.forbes.com/colleges>]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:**10**

KAROLO YA C: TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

Bala papatso e latelang, e be o araba dipotso tsa manollo ya setshwantsho le tshebediso ya puo.

TEMA YA D**SEMONYOLLANE CAR WASH****TSHEBETSO E MAKGETHE! LEBOSOSEO LA MOTJHAOTJHELE!**

O tshwenngwa ke koloi ya hao e tletseng lerole, e kganathetseng diretse, e tshwehlang ditulong e bileng e aparetswe ke monko o o qakileng?

SESEPA sa boemo bo hodimo, se siyang koloi ya hao e phatsima, e nka ha monate letsatsi lohle. **SENGGISAMONATE** se fumanehang ka menko e fapaneng.

POLETJHE ya boleng bo phahameng, e sa nkeng lerole.

Re fana ka **DITSHEBELETSO** tse tswang pele.

Nomoro ya founo: 097 631 5876

Emeili: seola@semonyollane.co.za

NAKO: HORA YA 09:00–20:00 MANTSIBOYA

KOLOI KA NNGWE E HLATSUWA KA: R50-00

VE NE E KGOLO LE KOMBI: R70-00

Sesolo ho fihlela ka la 31 Pudungwana! **Kwekwe ya morao e tloha le sepolo!**

Re etele seterateng sa Marematlou. Re fumaneha matsatsing a supileng a beke.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa www.google.com]

- 3.1 Ho bapatswa eng papatsong ee? (1)
- 3.2 Ke dintho dife TSE PEDI tse kgodisang bareki hore papatso ena e ka tshetjwa? (2)
- 3.3 Bolela sesebediswa SE LE SENG feela se sebediswang ho hlatswa koloi papatsong ena. (1)

- 3.4 Mmapatsi o hlalosa eng ka polelo ee 'Re fana ka ditshebeletso tse tswang pele?' (2)
- 3.5 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao. Polelo ena, '*Kwekwe ya morao e tloha le sepolo,*' e bolela eng ho ya ka papatso ee?
- A Ho fihla ka nako ya sesolo ho tla o senyetsa menyetla.
B Ho fihla ka mora nako ya sesolo ho tla o senyetsa menyetla.
C Ho se fihle nakong ya sesolo ho ka o senyetsa menyetla.
D Ho shebella nakong ya sesolo ho tla o senyetsa menyetla. (2)
- 3.6 Dumellana le polelo e latelang hore e ka susumelletsa bareki ho se bapatswang.

'Lebososelo la motjhaotjhele.'

(2)
[10]

POTSO YA 4

Bala ditaba tsa khathunu ena e latelang, o ntano araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA E

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa koranteng ya 'Pretoria News', Mmesa 2015]

- 4.1 Diketsahalo tse khathunung, di etsahalla sebakeng sefe? (1)
- 4.2 Bolela ntho E LE NNGWE e nnetefatsang hore diketsahalo tse khathunung di etsahalla sebakeng seo o se boletseng ho 4.1. (1)
- 4.3 Mokudi o na le nako e kae a le sebakeng seo o se boletseng ho 4.1? (1)
- 4.4 Nehelana ka lentswe le re tsebisang hore mokudi ya robetseng betheng o utlwa bohloko. (1)
- 4.5 Monna ya kopang thuso, o bothateng bofe bo bong ntle le bo mo isitseng moo a iphumanang a le hona teng? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 4.6 Fana ka lebaka le tiisang polelo e latelang.
Lentswe lena, 'motswalle', le sebedisitswe ka sepheo sa ho phoqa khathunung. (2)
- 4.7 Na ke ntho e nepahetseng hore monna ya apereng yunifomo, e be o eme sebakeng seo matsatsi a mararo kaofela a emetse eo e mong hore a hlaphohelwe? (2)

[10]

POTSO YA 5

5.1 Bala ditaba tsa tema ena, o ntano araba dipotso tse tla e latela.

Kgetha karabo e nepahetseng mantsweng a ka masakaneng ho fa tema ena moelelo o phethahetseng. Ngola nomoro (5.1.1–5.1.8) le karabo e nepahetseng feela.

TEMA YA F**TSHWARO E MPE YA DIPHOOFOLO**

Diphoofolo tsa lapeng di 5.1.1 (ye/e) di phele nako e telele ha di fumane tshwaro e ntle. Batho ba bang 5.1.2 (ba ba na le/ba na le) mosa diphoofolong athe ba bang ba a di hlorisa. Ntho 5.1.3 (e ngwe/e nngwe) e utlwisang bohloko ke hore dintja ha di fetjwe di 5.1.4 (ya/a) lapa empa mosebetsi wa tsona o le moholo malapeng.

Dikatse tsona ha ke sa bua hobane o ka fumana ka nako e nngwe di se di re 5.1.5 (tonetse/tonne) mahlo di kgalletse ba bang le ba bang 5.1.6 (ya/ba) jang. Di be di qetelle di se di 5.1.7 (iroballetse/ithoballetse) ka tlala ha di sa 5.1.8 (kgathallwe/kgathalwe.)

Matsatsing a phomolo mapolesa 5.1.9 (ba/a) phutha diphoofolo tsohle tse lelerang mebileng, mme di iswe mokgatlong wa tlhokomelo ya diphoofolo.

[Boiqapelo]

Boela o bale tema e latelang o ntano araba dipotso tse itshetlehileng tshebedisong ya puo.

TEMA YA G**BOTJHA**

- 1 **Ka maotong teng?** Ha a tsamaya tseleng kapa seterateng motho wa morwetsana kapa wa mohlankana, o tla utlwa medumo ka medumo ha eta se shapa lefatshe, hoba sa botjha se a dumela ho kgakgatha tsela, ho e thuhaka, se e thuhakela lonyeng empa ka makgethe a tsotwang le ke dihahabi. 5
- 2 **Diaparo?** Hara dintho tsohle tseo batjha ba senyang tjelete ka tsona, ha ho tse fetang diaparo hobane botjha ke palesa, mme palesa e kgahleha ka mmala le ka sebopeho sa yona se hohelang. Ho seng jwalo 'dinotshi' di ka be di sa e bone. Tlohela he, a itereke ngwana wa ngwanana kapa wa mohlankana, mme o kgahlwe ke ho boha sebopuwa sena ha se inwele, se itjele. 10

[E qotsitswe le ho lokiswa ho *Makumane*: KE Ntsane]

5.1.10 Ke lentswe lefe LE LE LENG le sebedisitsweng ka moelelo o motjha, o patehileng o sa tshwaneng le moelelo wa lona o tlwaelehileng? Sheba mola wa 11. (1)

5.1.11 Sepheo sa mongodi ka ho kenya lentswe dinotshi ka hara ditsejana polelong e latelang ke sefe? (Sheba mola wa 9)

'Ho seng jwalo 'dinotshi' di ka be di sa e bone.' (2)

5.1.12 Dipolelong tse ntshofaditsweng, mongodi o sebedisitse letshwao la potso ho totobatsa maikutlo afe a hae? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

5.2 Boha setshwantsho se latelang, o ntano araba dipotso tse thehilweng hodima sona.

TEMA YA H

[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Sensation*]

5.2.1 Ngola polelo ena e nepahetse jwalo kaha e buuwa ka mehla.

O shwela tharing ya sa lleng ngwana. (1)

5.2.2 Qetella polelo e latelang ka mantswa a dumellanang le sehalo/maikutlo a bontshwang ke lelahlelwa!

Ntlohele bo ...! (1)

5.2.3 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao. Polelo ena, 'Thusang! Ntate o kgakgatha mme', ha e bontsha hore ketso e ntse e tswela pele e ba ...

- A Thusang! Ntate o hle a kgakgathe mme.
- B Thusang! Ntate o ye a kgakgathe mme.
- C Thusang! Ntate a ka kgakgatha mme.
- D Thusang! Ntate o sa kgakgatha mme.

5.2.4 Ke eng seo o se utlwisisang ka mantswe aa, 'ha se jwale ke o ...', a buuwang ke monna ya otlang mosadi setshwantshong?

(2)
[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80